

Језик данас

НОВА СЕРИЈА

ГЛАСИЛО МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КУЛТУРУ УСМЕНЕ И ПИСАНЕ РЕЧИ

САДРЖАЈ

Норма

Рада Стијовић

Шћа је љ правилно Јовановић или Јовановић? О акценћу љрезимена 1

Мирјана Гочанин

О неким љравојисним дублејима 10

Предлози

Душко Витас

Рачунар или комјућер – информатичка збрка 15

Поводом

Данијела Радоњић

Речи наше насущне – на лексичком луку од погдекад(а) до покупити 22

Мали савети

Одлуке Одбора за сћандардизацију српској језика 26

Повеље Мајице српске за нећовање српске језичке кулћуре 31

Писци о језику 44

УРЕДНИЦИ

Академик ИВАН КЛАЈН (1997–2005)
Др РАДА СТИЈОВИЋ (2014–)

УРЕДНИШТВО

Др РАДА СТИЈОВИЋ (главни и одговорни уредник)
Др НАТАША ВУЛОВИЋ ЕМОНТС
Др РАЈНА ДРАГИЋЕВИЋ
Др РАДОЈИЦА ЈОВИЋЕВИЋ
Др ДУШКА КЛИКОВАЦ
Др ВЕСНА ЛОМПАР
Др АЛЕКСАНДРА МАРКОВИЋ
Др МАТО ПИЖУРИЦА
Мр ОЛГА САБО
МИЛОРАД ТЕЛЕБАК
Академик МИЛОСАВ ТЕШИЋ

Језик данас

Адреса Уредништва: 21000 Нови Сад, ул. Матице српске бр. 1
Телефон: 021/420-199, лок. 265
Издавач: Матица српска
Цена: 200,00 динара

Технички секретар
Кайарина Сунјко

Коректор
Тајјана Пивнички Дринић

Технички уредник
Вукица Туцаков

Корице

Оскар Шпефан

Компјутерски слог
Владимир Вајић, ГРАФИТ, Петроварадин

Штампа
САЈНОС, Нови Сад

Језик данас на интернету:
www.maticasrpska.org.rs/jezik_danas
e-mail: ksunajko@maticasrpska.org.rs

Рукописи се не враћају

Министарство културе и информисања Републике Србије и
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
финансијски су помогли штампање овог гласила Матице српске

СIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
808

ЈЕЗИК данас : гласило Матице српске за културу усмене и пи-
сане речи / главни и одговорни уредник Рада Стијовић. – 1997, бр.
1-2005, бр. 21/22 ; Н. с. Год. 1 (10), бр. 1/2 (2014)– . – Нови Сад : Ма-
тица српска, 1997–. – 24 cm

Тромесечно.

ISSN 0354-9720 = Језик данас
COBISS.SR-ID 126253063

ПОВОДОМ

Данијела Рагоњић

РЕЧИ НАШЕ НАСУШНЕ – НА ЛЕКСИЧКОМ ЛУКУ ОД ПОГДЕКАД(А) ДО ПОКУПИТИ

(*Речник српскохрватској књижевној и народној језика САНУ,
ѿоїдекад(а) – ѿокуѿиѿи*, књига XXI, Београд, 2019)

Велико је задовољство представити сваки нови том *Речника српскохрватској књижевној и народној језика* Српске академије наука и уметности, најзначајнијег и најобимнијег лексикографског приручника на овим просторима.¹ Из штампе је изашла XXI књига *Речника САНУ*, која носи 2019. годину, а доноси речи од *ѿоїдекад(а)* до *ѿокуѿиѿи*. Тиме је настављено представљање лексике на слово П, започето у 19. тому. Речи на ово слово најбројније су и запремаће још неколико наредних томова.

Као и све претходне, XXI књига садржи 800 страница двостубачно штампаног речничког текста. А доноси и следеће целине: Подаци о учешћу у изради XXI књиге *Речника*, Допуна скраћеница објављених у XX књизи *Речника*, Допуна техничких скраћеница објављених у XX књизи *Речника*.

Лексикографски рад, осим у изузетним случајевима, често је обележен анонимношћу. Лексикографски приручници ширег захвата у лексику неког језика пишу се дуго и коауторски, па је, сматрамо, вредно овом приликом

¹ *Речник САНУ* припада речницима тезаурусног и академијског типа и обухвата грађу књижевног и народног језика у временском распону од Доситеја и Вука до данас. Прва књига *Речника* објављена је 1959. године.

споменути и ауторски тим *Речника* који је учествовао у изради XXI тома,² и то на нивоу основне обраде (М. Милосављевић Тодоровић, Г. Штрбац, Н. Ивановић, М. Стојановић, Д. Ратковић, Б. Милосављевић, М. Спасојевић, Р. Левушкина, М. Гочанин, Д. Станић, Н. Миланов, Б. Томић, Д. Цвијовић, Д. Радоњић, Н. Вуловић Емонтс), помоћне редакције (М. Спасојевић, Д. Ратковић, М. Ђинђић, Р. Левушкина, А. Марковић, В. Јовановић, Н. Вуловић Емонтс), основне редакције (Н. Јошић, С. Ристић, А. Марковић, В. Јовановић, И. Лазић Коњик, В. Павковић, Н. Рамић, М. Радовић Тешић, Р. Вуксановић, М. Ђинђић, Р. Стијовић, Н. Ивановић, Б. Милосављевић), и суредакције (С. Ристић, М. Радовић Тешић, В. Павковић, Д. Гортан Премк, Р. Стијовић, Н. Рамић, М. Вујанић, Н. Јошић).³ Рецензенти су били проф. др Даринка Гортан Премк, проф. др Милорад Дешић и академик Милосав Тешић. Стручни консултант за оријентализме била је др Марија Ђинђић, а стручни консултант за предлог и речцу *йод* и префикс *йод-* била је проф. др Душка Кликовац.

У XXI књизи *Речника* налази се обиље префиксираних речи (с префиксима *йо-* и *йод-*). Настављено је представљање лексике с префиксом *йо-*, започето у претходном тому, па се овде обрађују речи као: *йојосјодигићи*, *йојосјићи*, *йојрадигићи*, *йојуцнући*, *йојевројићи*, *йојкриваћи*, *йојкуваћи*, *йојисјоклањаћи*; *йодарак*, *йодкорица*; *йојусић*, *йојраничан* и др. Међу речима са префиксом *йод-*, које чине знатан део овог тома (готово половину), наћи ћемо речи као: *йодујираћи*, *йодусјарићи*, *йодухваћи*, *йодушицаћи*. Посебно треба издвојити предлог *йод*. Речнички чланак овог предлога доноси 11 значења и бројна подзначења и значењске нијансе, који су обрађени на чак 8 страница двостубачног речничког текста. Могли бисмо рећи да предлог *йод* и префикс *йод-* представљају „звезде” овог тома. Занимљиво је приметити да поред предлога *йод* налазимо и мање фреквентне или готово непознате предлоге *йодврх*, *йодно*, *йодну*, *йодуж*, *йодобий*, *йодоби*, *йозаги*, *йоза*, *йоизвице*, *йоизнаг*, *йоизмеђу*, *йокрај*, *йок*, *йокре*; а том доноси и речце: *йојошово*, *йојошова*, *йојошову*, *йод*, *йодбој*, *йоиме*, *йоименце*, *йојисукрсића*; као и узвике *йојле* и *йојс*.

Како је *Речник* конципиран тако да настоји да обухвати целокупну лексику српског језика забележену током протекла два века, и у овој књизи ћемо, поред бројних старих, и појединих заборављених речи, наићи и на неке нове речи. Таква је нпр. реч *йодкасић*, која припада лексици XXI века (употребу

² Ауторе набрајамо према редоследу обрађених речничких секција датом у прилогу Подаци о учешћу у изради XXI књиге *Речника*.

³ Текст ове књиге, као и претходних књига *Речника*, припремљен је коауторски у више лексикографских фаза и поступака: обрада грађе, помоћна редакција, основна редакција, суредакција, при чему су основни редактори утврђивали коначни текст на основу примедба и предлога датих у суредакцији, после рецензентских напомена и током припремања редигованог текста за штампу.

ове речи *Оксфордски речник енглеског језика* потврђује цитатом из 2004. године, што представља најранији извор до кога су њихови сарадници дошли приликом обраде те одреднице).

Значају *Речника* доприноси и бележење застареле лексике. Она је означена квалификатором заст. (некада је у питању реч, а некада само појединачно значење речи); таквих случајева је у овом тому око 1000, нпр. *ѿоѿибел*, *ѿоѿибли* (обе речи су из Његошевог језика), *ѿоѿибља*, *ѿоѿибносан*, *ѿоѿлавни*, *ѿоѿлас*, затим значења лексеме *ѿоѿинуѿи*: 'затрти се, искоренити се' или 'пасти у заборав, бити заборављен', лексеме *ѿоѿлавар* 'руководилац, управник, управитељ (неке установе или сл.)' и 'државни чиновник уопште', нека значења предлога *ѿог*; или застарели изрази: *из ѿоѿлега* (значи: 'одмах', 'сместа'), *гоѿи у сѿињање ѿокоја* и *сѿиавиѿи*, *сѿиављаѿи* (*некоѿа*) *у сѿињање ѿокоја*... И још: *ѿоѿледѿиѿиѿе*, *ѿоѿледник*, *ѿоѿода*¹, *ѿоѿодар*, *ѿоѿодбеник*, *ѿоѿодиѿиѿи*, *ѿоѿодиѿиѿиѿа*, *ѿозорљиво*, *ѿозорљивосѿи*. Има међу њима и речи које припадају стручној или научној лексичкој одређених области, нпр. *ѿоѿодомер*, *ѿоѿој*, *ѿодаѿиѿник*, *ѿодлоѿ*, *ѿодметѿ* (припадају терминолошким областима физике, пчеларства, права, граматике). Споменућемо и прилоге *ѿоданас*, *ѿодаѿино*, глаголе *ѿоѿрађаниѿиѿи*, *ѿоѿраничаваѿиѿи*, *ѿодвариваѿиѿи*, именице *ѿодарак* и *ѿодарење*, *ѿодарѿиѿель*, *ѿодвоз*, *ѿодмићење*, *ѿодносач*, *ѿојав* и *ѿојављај*. Овај лексички слој представља не само извор за проучавање творбених могућности језика или развоја лексичког фонда већ и непресушан извор богаћења песничког и савременог језичког израза.

Речи страног порекла слабије су заступљене у овом тому (*ѿоза*, *ѿозауна*, *ѿоезија*, *ѿокенес*, *ѿоѿѿеса*, *ѿозаманиѿерија*, *ѿоѿенѿер*).

Попут претходних томова и XXI књига *Речника* доноси речи књижевног језика (нпр., *ѿоѿинуѿиѿи*, *ѿоѿлегаѿиѿи*, *ѿодбосѿиѿи*; *ѿоѿлавар*, *ѿоѿлавље*, *ѿоѿлед*; *ѿоѿлуѿи*, *ѿодмазан*, *ѿоѿолем*; *ѿоѿдеко*, *ѿоѿдеѿиѿиѿо*; *ѿодмиѿиѿљиво*, *ѿодесно*; *ѿојс*, *ѿоѿле* итд.), речи из народних говора (*ѿоѿимайѿи се* „надути се”, *ѿодбодиѿиѿиѿи* „подбадати”, *ѿокрчумаѿиѿи се* „порвати се, побити се”), затим стручну лексику (из области архитектуре као *ѿодесѿиѿи*, историје *ѿодесѿиѿа*, *ѿоджуѿан*, саобраћаја *ѿоѿенѿер*, зоологије *ѿодзвизгач*, *ѿојка*, ботанике *ѿокровница* итд.), стилски облежену лексику (еуфемизам *ѿодвучиѿрм* за змију, глагол *ѿозајмиѿиѿи* у значењу „украсти”, погрдно именицу *ѿодвиреѿи* итд.), али и бројне фразеолошке обрте, изразе, пословице – тако се, нпр., уз реч *ѿоѿлед* налази 28, а уз *ѿоѿлегаѿиѿи* 21 фразеологизам и устаљени израз.

Значења речи, према већ устаљеним принципима израде *Речника*, богато су илустрована примерима. Примери су бирани из богате речничке грађе пореклом из извора који су разноврсни у погледу функционалних стилова, места издања, времена из ког потичу.

Овом тому *Речника*, као и *Речнику* у целости, обрадоваће се не само стручњаци и научници који се баве, пре свега, језиком него и сви љубитељи речи. Поред тога што *Речник САНУ* одлично испуњава свој основни циљ, а то је тумачење значења речи, он представља незаобилазан и незамењив део српске културе, омогућава нам да пратимо развој језика у двовековном распону, а са њим и развитак друштва које се српским језиком служи.

Данијела Радоњић
Институт за српски језик САНУ, Београд
daniijela.radonjic@isj.sanu.ac.rs

